

نگاهی به روان‌شناسی اجتماعی در ایران و جهان

بزمش و نگارش

دکتر مجید صفاری نیا

همکاران

دکتر فاطمه باقریان

(روان‌شناسی اجتماعی در کانادا)

پرستو حسن‌زاده

(همکاری در فصول اول و دوم)

کتاب‌ارجمند

سرشناسه	صفاری نیا، مجید، ۱۳۴۵ -
عنوان و نام پدیدآور	نگاهی به روان‌شناسی اجتماعی در ایران و جهان / پژوهش و نگارش مجید صفاری نیا با همکاری فاطمه باقریان، پرستو حسن‌زاده.
مشخصات نشر	تهران: کتاب ارجمند، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	۱۲۶ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۵۶۸۹-۸۳-۹
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا:
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	روان‌شناسی اجتماعی
موضوع	روان‌شناسی اجتماعی - ایران
شناسه افزوده	باقریان، فاطمه، ۱۳۳۴ -
شناسه افزوده	حسن‌زاده، پرستو، ۱۳۵۸ -
رده‌بندی کنگره	۱۳۸۹ - ۶۶۸/ص۰۳۳/ HM
رده‌بندی دیویی	۳۰۲
شماره کتابشناسی ملی	۲۱۰۳۱۸۷

نگاهی به روان‌شناسی اجتماعی در ایران و جهان

مؤلف: دکتر مجید صفاری نیا

ناشر: انتشارات کتاب ارجمند

صفحه‌آرایی: روستا، طراح جلد: احسان ارجمند

چاپ اول، ۱۱۰۰ نسخه ۱۳۸۹

چاپ: سمارنگ، صحافی: سمارنگ، بها: ۲۹۰۰ تومان

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران می‌باشد.

فروشگاه اینترنتی

www.arjmandpub.com

مرکز پخش: انتشارات ارجمند

- ♦ دفتر مرکزی: تهران بلوار کشاورز، بین خ کارگر و ۱۶ آذر، پلاک ۲۹۲، تلفن ۸۸۹۷۷۰۰۲
- ♦ شعبه اصفهان: دروازه شیراز، خ چهارباغ بالا، پاساژ هزارجریب، تلفن ۰۳۱۱۶۲۸۱۵۷۴
- ♦ شعبه مشهد: خ احمدآباد، پاساژ امیر، کتاب دانشجو، تلفن ۰۵۱۱۸۴۴۱۰۱۶
- ♦ شعبه بابل: خ گنج افروز، پاساژ گنج افروز، تلفن ۰۱۱۱۲۲۲۷۳۶۴
- ♦ شعبه رشت: خ نامجو، روبروی ورزشگاه عضدی، تلفن ۰۱۳۱۳۲۲۲۸۷۶

از انجام اولین آزمایش تاریخی روان‌شناسی اجتماعی حدود ۱۲۰ سال می‌گذرد. در خلال این سال‌ها روان‌شناسی اجتماعی در مقایسه با بسیاری از شاخه‌های روان‌شناسی از رشد چشمگیری برخوردار بوده است. در حال حاضر این مطالعه نشان می‌دهد که بیشترین حجم کتاب‌ها و مقالات انتشار یافته در حوزه روان‌شناسی در نیمه دوم قرن بیستم و بیست و یکم مربوط به روان‌شناسی اجتماعی بوده است.

رشد و تحول رشته روان‌شناسی اجتماعی به موازات تحولات جوامع از جمله توسعه صنعت خودرو، مهاجرت، شهرنشینی، جنگ و بحران‌های اقتصادی و اجتماعی بوده است. علاوه بر این، تغییر جهت موضوعات روان‌شناسی از طیف فردی به اجتماعی و فرهنگی و استفاده از روش‌های علمی تحقیق در این رشته، موجب گرایش بسیاری از روان‌شناسان در نیمه دوم قرن بیستم به سوی آن شده است.

پویایی موضوعات و مطالعات روان‌شناسی اجتماعی نیز موجب شده به واسطه نیاز جوامع، این علم در دهه‌های مختلف طول عمر خود، موضوعات متنوعی را برای تحقیق برگزیند و از این حیث نیز علم کاربردی و سودمند برای حل مشکلات جوامع انسانی باشد.

از انتشار اولین کتاب‌های روان‌شناسی اجتماعی و تدریس دانشگاهی آن در ایران بیش از ۵۵ سال می‌گذرد. در حال حاضر این رشته دارای حدود ۷۰ عنوان ترجمه و تألیف انتشار یافته دانشگاهی در کشور است. این مطالعه نشان داد حدود ۱۰ درصد از پایان‌نامه‌های دانشجویان رشته روان‌شناسی در مقطع تحصیلات تکمیلی به این گرایش اختصاص دارد. این در حالی است که این رشته فاقد تحصیلات تکمیلی، پژوهشکده، آزمایشگاه و فصلنامه علمی است. با وجود مدرسین توانا، برنامه‌های قوانین چهارم و پنجم توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور، انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران و معضلات اجتماعی موجود، این رشته از توانایی بالقوه‌ای برای توسعه در کشور برخوردار است.

این پژوهش انتشار یافته با حمایت مالی شورای ممیزی توسعه علم معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری و توسط انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران به انجام رسیده است. بدین وسیله از آقایان دکتر عباسعلی زالی رئیس شورای ممیزی علوم و دکتر قبادی دبیر محترم ممیزی توسعه علوم انسانی به واسطه حمایت‌های بی‌دریغ‌شان تشکر می‌شود.

در اجرای این پژوهش تلاش شد وضعیت روان‌شناسی اجتماعی در ایران و وجود فرصت‌ها و تهدیدهای این علم به استناد افق ۲۰ ساله نظام ج.ا.ا. و برنامه‌های چهارم و پنجم توسعه اقتصادی و اجتماعی مورد بررسی قرار گیرد. همچنین، این گزارش کمک بسیاری به شناسایی راه و مقصد توسعه روان‌شناسی اجتماعی در کشور می‌نماید.

در اجرای این پژوهش تلاش شده است آمار و اطلاعات به دقت شناسایی و ثبت و ضبط شده و مورد تحلیل قرار گیرند.

برای دستیابی به اطلاعات مذکور پیگیری‌های فراوان و مراجعات مکرر حضوری، تلفنی و الکترونیکی داشته‌ایم و تلاش کرده‌ایم اطلاعات پایه‌ای و اولیه را در کشور برای تدوین برنامه‌ریزی آینده این رشته فراهم نماییم.

هر چند تلاش شد در اجرای این پژوهش دقت لازم لحاظ شود اما بدیهی است دقت نظر خوانندگان کاستی‌هایی را در متن و فصول این گزارش خواهد دید؛ به خصوص که از نام‌های مدرسین، مؤلفین و پژوهشگران زیادی استفاده شده است که ممکن است از نظر عناوین مطالعات، کتب و رتبه‌های دانشگاهی خالی از اشکال نباشد. جمع‌آوری شش دهه تلاش روان‌شناسان اجتماعی در یک اثر با محدودیت‌های قبلی مانند، حجم گزارش، فصول، چارچوب محتوایی و زمان اجراء کاری بس دشوار بود. از طرفی محدودیت منابع و ثبت اطلاعات در کشور مشکل را دو چندان می‌نمود. بدین وسیله از خوانندگان محترم درخواست می‌شود ضمن پوزش، نکات اصلاحی را به اینجانب منعکس نمایند تا در چاپ‌های بعدی اصلاح شود. در پایان لازم می‌دانم از همه بزرگوارانی که در اجرای این پژوهش بنده را یاری نمودند و به خصوص اعضاء محترم هیئت مدیره انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران که در طی

جلسات و یا به صورت فردی نکات اصلاحی را برای بهبود این پژوهش خاطر
نشان ساختند تشکر نمایم.

دکتر مجید صفاری نیا

تابستان ۱۳۸۹

saffarinia@iranianasp.org

استفاده از علم روان‌شناسی اجتماعی در جامعه در حال تحول ما که در حال حاضر با بسیاری از مشکلات روان‌شناختی- اجتماعی رو به روست، امری ضروری به نظر می‌رسد.

روان‌شناسی اجتماعی در جامعه دانشگاهی ما قدمتی حدوداً ۶۰ ساله دارد. این رشته در کشور ما با تألیف کتاب روان‌شناسی اجتماعی توسط دکتر حبیب احمدی و کتاب روان‌شناسی عمومی و اجتماعی توسط دکتر نیک سیر شکل گرفت و کتاب‌های بعدی توسط مرحوم دکتر کاردان ترجمه شدند. اما اولین تدریس این رشته در دانشگاه‌های ایران به سال ۱۳۳۷ بر می‌گردد که اولین درس روان‌شناسی اجتماعی در مقطع کارشناسی علوم اجتماعی و روان‌شناسی توسط مرحوم دکتر کاردان در دانشگاه تهران تدریس شد و به واسطه تدریس آن بسیاری از کتاب‌های بعدی روان‌شناسی اجتماعی توسط ایشان به فارسی برگردانده شدند.

بررسی اجمالی نشان می‌دهد که از آن سال‌ها تا کنون حدود ۷۰ عنوان کتاب روان‌شناسی اجتماعی در کشور تألیف و یا ترجمه شده و به چاپ رسیده است و حدود ۱۰٪ از پایان‌نامه‌های تحصیلات تکمیلی دانشجویان ایرانی و حدود ۹/۴٪ از مقالات چاپ شده در مجلات علمی- پژوهشی کشور محور روان‌شناسی اجتماعی دارند.

علیرغم وجود منابع غنی، مدرسین توانا و دانشجویان علاقه‌مند، متأسفانه برنامه‌ریزان و سیاستگذاران به علت فقدان تحصیلات تکمیلی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در ایران، فقدان مؤسسات تحقیقاتی و پژوهشکده‌ها، فقدان مجلات تخصصی و علمی- پژوهشی، بومی نبودن کتاب‌های روان‌شناسی اجتماعی، کاربردی نبودن تحقیقات روان‌شناسی اجتماعی در ایران، فقدان حمایت قانونی از مباحث و کاربرد روان‌شناسی اجتماعی در امور ورزش، خدمات، مدارس، سازمان‌ها و دفاتر اجتماعی دولت و عدم حمایت سازمان‌های متولی (نظام روان‌شناسی، سازمان بهزیستی، تأمین اجتماعی، فرهنگ و آموزش عالی، بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و ...) نگاه جدی به این رشته علمی مبذول نداشته‌اند.

امید است با انجام این مطالعه، انجمن روان‌شناسی اجتماعی ایران برای حل نیازهای این رشته علمی افق روشن‌تری را پیش روی خود داشته باشد.

فصل اول: تاریخچه ظهور روان‌شناسی اجتماعی در جهان و جایگاه آن در مقایسه

با سایر علوم و رشته‌های روان‌شناسی ۹

روان‌شناسی اجتماعی چیست؟ ۱۱

تاریخچه مختصری از روان‌شناسی اجتماعی ۱۳

عوامل مؤثر در رشد روان‌شناسی اجتماعی در ابتدای قرن بیستم ۱۵

برخی تاریخ‌های مهم در روان‌شناسی اجتماعی ۱۸

جایگاه روان‌شناسی اجتماعی در جهان ۲۰

جایگاه روان‌شناسی اجتماعی در علوم اجتماعی ۲۰

جایگاه روان‌شناسی اجتماعی در روان‌شناسی ۲۲

برخی نظریه‌های روان‌شناسی اجتماعی ۲۵

رویکردهای جدید روان‌شناسی اجتماعی ۳۱

عنوان تحقیقات روز روان‌شناسی اجتماعی در دنیا ۳۱

تعداد کتاب‌های چاپ شده با موضوع روان‌شناسی اجتماعی در دنیا ۳۲

فهرست انجمن‌های علمی روان‌شناسی اجتماعی در دنیا ۳۳

فهرست انجمن‌های علمی روان‌شناسی اجتماعی در آسیا ۳۳

فهرست مجلات معتبر روان‌شناسی اجتماعی در دنیا ۳۴

فهرست دانشگاه‌های معتبر سراسر دنیا در زمینه روان‌شناسی اجتماعی ۳۴

روان‌شناسی اجتماعی در کانادا ۳۵

روان‌شناسی اجتماعی در جمهوری آذربایجان ۴۷

مجلات معروف روان‌شناسی در جمهوری آذربایجان ۴۷

کتاب‌های مشهور روان‌شناسی در جمهوری آذربایجان ۴۷

انجمن‌های روان‌شناسی جمهوری آذربایجان ۵۰

جایگاه کنونی روان‌شناسی در جمهوری آذربایجان ۵۰

اهمیت روان‌شناسی اجتماعی در جمهوری آذربایجان ۵۱

فصل دوم: تاریخچه روان‌شناسی اجتماعی، جایگاه و وضعیت موجود آن در

ایران ۵۳

مقدمه ۵۴

تاریخچه روان‌شناسی اجتماعی در ایران ۵۵

عوامل مؤثر در شکل‌گیری و پیشرفت روان‌شناسی اجتماعی در ایران ۵۶

مدرسان روان‌شناسی اجتماعی در کشور ۸۴

روانشناسی اجتماعی در سایر رشته‌ها.....	۸۶
نقش روان‌شناسی اجتماعی در جامعه در حال تحول ما چیست؟.....	۸۷
فصل سوم: بررسی نقاط قوت روان‌شناسی اجتماعی در ایران.....	۸۹
وجود قوانین و مقررات حاضر جمهوری اسلامی ایران.....	۹۰
فرصت‌های علم روان‌شناسی اجتماعی به استناد قانون برنامه پنجم توسعه.....	۹۷
ساختار روان‌شناسی اجتماعی.....	۹۹
فصل چهارم: بررسی نقاط ضعف و تهدید روان‌شناسی اجتماعی در ایران.....	۱۰۵
مقدمه.....	۱۰۶
۱. فقدان تحصیلات تکمیلی در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری در ایران.....	۱۰۷
۲. فقدان مؤسسات تحقیقاتی و پژوهشکده‌ها با محور روان‌شناسی اجتماعی.....	۱۰۸
۳. فقدان مجلات تخصصی و علمی- پژوهشی در حوزه روان‌شناسی اجتماعی.....	۱۱۰
۴. بومی نبودن کتاب‌های روان‌شناسی اجتماعی.....	۱۱۰
۵. کاربردی نبودن تحقیقات روان‌شناسی اجتماعی در ایران.....	۱۱۱
۶. همسو نبودن نگاه جامعه‌شناسان و روان‌شناسان به روان‌شناسی اجتماعی.....	۱۱۱
۷ و ۸. فقدان حمایت قانونی و آگاه نبودن مسئولان از خدمات روان‌شناسی اجتماعی.....	۱۱۲
۹. عدم حمایت سازمان‌های متولی.....	۱۱۳
۱۰. سایر عوامل تهدید روان‌شناسی اجتماعی در کشور.....	۱۱۴
فصل پنجم: جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۱۷
جمع‌بندی و نتیجه‌گیری.....	۱۱۸
مسیر راه: توسعه روان‌شناسی اجتماعی در ایران.....	۱۲۴
منابع.....	۱۲۵

فصل اول

تاریخچه ظهور روان‌شناسی اجتماعی
در جهان و جایگاه آن در مقایسه با
سایر علوم و رشته‌های روان‌شناسی

■ 1. ■

روان‌شناسی اجتماعی چیست؟

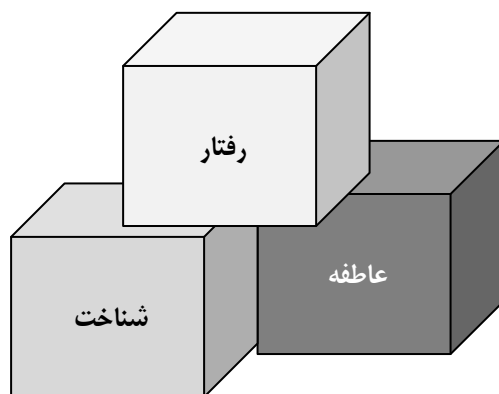
ممکن است تصور شود که روان‌شناسی اجتماعی تنها بر مطالعه گروه‌ها یا ارتباطات تمرکز می‌کند. اگر چه این موضوعات را نیز در بر می‌گیرد، اما دامنه مطالعاتش وسیع‌تر از آن است. در حال حاضر، روان‌شناسی اجتماعی^۱ قصد دارد فهم گسترده‌ای درباره نحوه تفکر، عمل و احساس انسان پیدا کند. اگر چه، برخی روان‌شناسان اجتماعی کودکان و افرادی را که از بیماری روانی خفیف (نظیر افسردگی) رنج می‌برند مطالعه می‌کنند، اما روان‌شناسی اجتماعی به ویژه بر بزرگسالان طبیعی تمرکز می‌کند.

روان‌شناسی اجتماعی به بررسی تأثیر دیگران (واقعی یا خیالی) بر افکار، احساسات و رفتارهای ما می‌پردازد. این سه بعد یا قطعه سازنده روان‌شناسی اجتماعی تحت عنوان سه وجهی^۲ ABC^۳ نامیده می‌شوند (تصویر ۱-۱). بعد A نشان دهنده عاطفه^۴ (احساسات درونی افراد) است. روان‌شناسان اجتماعی علاقه‌مندند بدانند افراد درباره خود (عزت نفس)، درباره دیگران (پیش‌داوری^۵) و درباره موضوعات گوناگون چه احساسی دارند (نگرش). بعد B نشان دهنده رفتار (نحوه عملکرد و کنش افراد) است. روان‌شناسان اجتماعی به کلیه رفتارهای گوناگون افراد نظیر ملحق شدن به گروه‌ها، کمک‌رسانی، آسیب رساندن، دوست داشتن و عشق ورزیدن به دیگران علاقه‌مند هستند. بعد C نشان دهنده شناخت (نحوه تفکر افراد) است. روان‌شناسان اجتماعی علاقه‌مندند بدانند افراد درباره خود (خودپنداره^۶)، درباره دیگران (کلیشه‌ها^۷) و درباره مسائل و موضوعات گوناگون موجود در دنیای اجتماعی (حفاظت از محیط زیست) چگونه فکر می‌کنند.

همان‌طور که "کورت لوین" سال‌ها پیش اظهار کرد، روان‌شناسان اجتماعی به بررسی تأثیرات شخصی و موقعیتی بر این مؤلفه‌ها می‌پردازند. روان‌شناسی اجتماعی به ویژه بر قدرت موقعیت‌ها تمرکز می‌کند. به عبارت دیگر، هنگامی که روان‌شناسان اجتماعی سعی می‌کنند برخی الگوهای رفتاری را توضیح دهند،

۱-social psychology
۲-affect
۳-self-concept

۴-ABC triad
۵-prejudice
۶-stereotypes

شکل ۱-۱ عاطفه، رفتار و شناخت مؤلفه‌های سه وجهی ABC

اولین چیزی که معمولاً مدنظر قرار می‌گیرد موقعیت است. بر این اساس، روان‌شناسی اجتماعی از رویکردهای سنتی و قدرتمند روان‌شناسی جدا می‌شود. روان‌شناسی تحلیل‌گری فرویدی رفتار را با بررسی نیروهای ناخودآگاه درون فرد و نظریه یادگیری رفتارگرا، رفتار را با بررسی تاریخچه‌های تقویت توضیح می‌دهد (چه رفتارهایی قبلاً پاداش داده یا تنبیه شده‌اند). روان‌شناسی اجتماعی بر اینکه چگونه افراد به دنیای پیرامون خود پاسخ داده و تغییرات کوچک چگونه منجر به ایجاد تغییرات اساسی در رفتار می‌شوند، تأکید می‌نماید (راجرز، ۲۰۰۶).

دیگر ویژگی مهم روان‌شناسی اجتماعی این است که روش علمی را به کار می‌برد. بیشتر روان‌شناسان اجتماعی آزمایش‌هایی را که راه‌های دقیق و نظام‌دار آزمون کردن نظریه‌ها هستند، به کار می‌گیرند. راه‌های زیادی برای بررسی افراد وجود دارد از جمله خواندن یک داستان، تماشای افراد در فرودگاه، زندگی کردن در یک کشور خارجی یا صحبت کردن با دوستان برای ساعت‌ها. کلیه این روشها ممکن است نتایج ارزشمندی ارائه کنند اما روش علمی بر تمامی آنها برتری دارد. روش علمی، مطمئن‌ترین راه جداسازی نتایج معتبر از غیرمعتبر است. روش‌های مطالعه و تحقیق علمی در روان‌شناسی اجتماعی

عبارتند از: تحقیق تجربی یا آزمایشی، تحقیق شبه آزمایشی، تحقیق میدانی، تحقیق آرشیوی، تحقیق زمینه‌یابی یا پیمایشی.

تاریخچه مختصری از روان‌شناسی اجتماعی

در گذشته دور "افلاطون" فرد را به جامعه نزدیک کرد و در آثار خود نوعی طبقه‌بندی اجتماعی را برای مردم جامعه با سه جنس طلا (پادشاهان، شاهزادگان، اشراف و خردمندان)، نقره (درباریان و لشگریان) و آهن (کشاورزان و پیشه‌وران) ایجاد نمود. "ارسطو" انسان را حیوان اجتماعی می‌خواند و در مورد اصول اساسی نفوذ اجتماعی و متقاعدسازی مطالبی به تحریر آورد. بنابراین از افلاطون و ارسطو به‌عنوان فیلسوفان اجتماعی نام برده‌اند. در قرون گذشته نیز فلاسفه‌ای چون "روسو" تأثیر نهادهای اجتماعی را در افراد مورد بررسی قرار داده و "گوست کنت" در طبقه‌بندی خود از علم، جامعه‌شناسی را به عنوان یک طبقه از علوم تقسیم می‌کند، اما نمی‌توان آن‌ها را روان‌شناس اجتماعی نامید. زمینه روان‌شناسی اجتماعی در قرن نوزدهم، هنگامی بنا شد، که بعضی از پژوهشگران اروپایی و آمریکایی به‌دنبال کاربرد روش علمی درباره ادراک انسان با روش "درون‌نگری" بودند.

یکی از نخستین آزمایش‌های روان‌شناسی اجتماعی توسط "نورمن تریپلت"^۱ پروفیسور دانشگاه ایندیانا (۱۸۹۷-۱۸۹۸) انجام شد. او هنگام بررسی رکوردهای مسابقات دوچرخه سواری آمریکا در سال ۱۸۹۷، دریافت دوچرخه سوارانی که با دیگران رقابت می‌کنند نسبت به آن‌هایی که با زمان سنج رقابت می‌کنند عملکرد بهتری دارند. تریپلت معتقد بود که در حضور دوچرخه سواران دیگر، غریزه رقابت جو^۲ فعال می‌شود و "انرژی عصبی"^۳ را افزایش می‌دهد و به موجب آن عملکرد بالا می‌رود.

۱-Norman Triplett

۲-competitive instinct

۳-nervous energy

تریپلت با ساخت "ماشین رقابت"^۱ به آزمون فرضیه خود پرداخت. او از چهل کودک خواست تا با قلاب ماهیگیری کار کنند که یکی در میان این کار را به تنهایی یا با کمک یکدیگر انجام می‌دادند. نتایج نشان داد مدت زمان صرف شده هنگام انجام گروهی (دو نفره) این فعالیت نسبت به زمان انجام آن به تنهایی، کمتر بود. بنابراین، تنها حضور شخصی دیگر در انجام این تکلیف ساده، عملکرد را بالا می‌برد.

آزمایش روان‌شناختی - اجتماعی دیگری در دهه ۱۸۸۰ توسط پروفیسور فرانسوی به نام "مکس رینگلمن"^۲ انجام شد. او آزمایش خود را بر روی مردانی انجام داد که طنابی را به تنهایی یا هنگام قرار گرفتن در یک گروه به طرف خود می‌کشیدند و رینگلمن میزان تلاش هر آزمودنی را اندازه‌گیری می‌کرد. او دریافت هنگامی که اندازه گروه افزایش پیدا می‌کند، تلاش فردی کاهش می‌یابد.

این دو مطالعه ابتدایی، آغازگر زنجیره طویل مطالعات بعدی بود. توجه کنید که نتایج این دو مطالعه در دو جهت مخالف یکدیگر قرار دارد - یک مطالعه نشان داد که افراد در حضور دیگران بیشتر فعالیت می‌کنند و مطالعه دیگر نشان داد که افراد در حضور دیگران سست می‌شوند.

بعد از جنگ جهانی اول فلوید آلپورت^۳ تحقیقاتی در این زمینه به انجام رسانید و اصطلاح "آسان‌سازی اجتماعی"^۴ را برای این حوزه از پژوهش‌ها به کار برد.

"گوستاو راتزن هوفر"^۵ نخستین کسی بود که در سال ۱۸۹۸ در آلمان بخشی از کتاب خود را بنام روان‌شناسی اجتماعی نام‌گذاری کرد. او جامعه‌شناس بود و عملاً بحث مربوط به افراد و انگیزه‌هایشان را در جامعه‌شناسی مطرح ساخت. "گابریل تارد"^۶ نیز در سال ۱۸۹۸ همزمان با هوفر مطالعاتی را پیرامون "روان‌شناسی اجتماعی" در فرانسه انجام داد که اساس

۱-competition machine

۳-Allport

۵-Hofer

۲-Max Ringelmann

۴-social facilitation

۶-Tard

نظریات او درباره امور اجتماعی، بر پایه تقلید و شناخت تبادل روانی میان افراد استوار است.

در سال ۱۹۰۸، دو کتاب برای اولین بار تحت عنوان *روان‌شناسی اجتماعی* منتشر شدند، که یکی توسط جامعه‌شناسی به نام "ادوارد راس"^۱ و دیگری توسط روان‌شناسی به نام "ویلیام مک دوگال"^۲ به رشته تحریر در آمدند. در سال ۱۹۲۴، "فلوید آلپورت" اثر دیگری را درباره روان‌شناسی اجتماعی منتشر کرد.

چهره مشهور روان‌شناسی اجتماعی که از وی به‌عنوان پدر روان‌شناسی اجتماعی جدید یاد می‌شود "کورت لوین"^۳ است. وی اصولاً مخالف رویکرد رفتارگرایی بود. مکتبی که به اندازه آمریکا در اروپا توسعه نیافته بود. دیدگاه لوین بسیار شبیه نظریه گشتالت بود که اعتقاد داشت کل، چیزی بیش از مجموع اجزای تشکیل‌دهنده آن است. لوین، اعتقاد داشت که وجه مشترک روان‌شناسی گشتالت و روان‌شناسی اجتماعی مدرن، در این است که بر روی ادراکات فرد تأکید می‌کنند. وجه مشترک دیگر بین دیدگاه لوین و گشتالت این بود که به جای تأکید بر ویژگی‌های اشیاء به کل آن شیء تأکید می‌کنند. لوین اعتقاد داشت رفتار اجتماعی تابعی است از تعامل میان شخص و محیط. این نظر لوین نظریه میدانی نامیده شد و مورد توجه روان‌شناسان اجتماعی آن زمان از جمله آلپورت، کرامر^۴، لوینسون^۵ و آدورنو^۶ و سایرین قرار گرفت (صفاری نیا، ۱۳۸۸).

عوامل مؤثر در رشد روان‌شناسی اجتماعی در ابتدای قرن بیستم

در طول نیمه اول قرن بیستم، بسیاری از اندیشمندان به تفکر درباره این موضوع پرداختند که جوامع انسانی به کجا می‌روند و چرا تغییرات بسیاری کرده‌اند. جنگ‌های جهانی، ظهور کمونیسم و فاشیسم، توسعه اتومبیل‌ها، ظهور

۱-Edward Ross

۳-Kurt Lewin

۵-Levinson

۲-William Mc Dougall

۴-Cramer

۶-Adorno

تبلیغات، مدهای رایج، تبدیل جمعیت روستایی به جمعیت شهری و رویدادهای اجتماعی عظیم نظیر افسردگی، اذهان را در این باره که قوانین بنیادی نحوه ارتباط برقرار کردن افراد با یکدیگر کدامند به چالش کشیدند. اندیشمندان دیدگاه‌های جدید و بزرگ گوناگونی را مطرح کردند. یک دیدگاه این بود که زندگی مدرن افراد را نسبت به خودباختگی و بهره‌کشی نظام‌های اجتماعی بزرگ آسیب‌پذیر می‌کند. دیدگاه دیگر این بود که افراد یاد می‌گیرند و نیازمند دیگران و در تعامل با آنان هستند. دیدگاه سومی هم وجود داشت که انسان‌های مدرن، کمتر بر اساس قوانین اخلاقی درونی شده و بیشتر بر اساس قوانین تابع جمع عمل می‌کنند.

دو دیدگاه اول همچنان باقی ماندند، زیرا تأثیری دیرپا بر جهت‌گیری روان‌شناسی اجتماعی داشتند. یکی از آن‌ها دیدگاه "گوردون آلپورت"^۱ بود مبنی بر اینکه نگرش^۲ مفیدترین و مهم‌ترین مفهوم روان‌شناسی اجتماعی است. مطالعه نگرش برای دهه‌ها، پژوهش غالب روان‌شناسی اجتماعی بود و امروزه نیز بسیار مهم است. اما آنچه با دیدگاه سوم تمایز داشت و آلپورت نیز به آن تاکید می‌کرد، مطالعات مربوط به خویشتن^۳ بود که در دهه‌های پایانی قرن بیستم از اهمیت فوق‌العاده‌ای برخوردار بوده است.

دیدگاه کلیدی دیگر قانون کورت لوین بود، مبنی بر اینکه رفتار، حاصل کارکرد شخص و موقعیت است (مایرز، ۲۰۰۸).

جنگ جهانی دوم سبب انجام تحقیقات زیادی در علوم اجتماعی و به ویژه روان‌شناسی اجتماعی شد. عوامل متعددی در این جهش تحقیقاتی سهیم بودند. برخی از آن‌ها سؤالات نظری مهمی را مطرح می‌کردند؛ مثلاً، چرا میلیون‌ها شهروندی که در کشورهای مدرن و متمدن با پیشینه کهن مذهبی، اخلاقی و فلسفی زندگی می‌کنند از سیاست‌های دیکتاتور ظالم "آدولف هیتلر" مبنی بر قتل عام و تهاجم به کشورهای همسایه پیروی می‌کنند؟ برخی دیگر سؤالات کاربردی‌تری را مطرح می‌کردند؛ مثلاً، چرا سربازان در مواجهه با استرس

۱-Gordon Allport

۲-attitude

۳-self

مشکلات روان‌شناختی بیشتری دارند؟ چه چیزی آنان را به ادامه وظایفشان در میدان جنگی که امکان کشته شدنشان وجود دارد ترغیب می‌کند؟

روان‌شناسی اجتماعی در دهه‌های ۱۹۵۰ و ۱۹۶۰ به عنوان یک رشته علمی پا به عرصه گذاشت. در آن زمان، روان‌شناسی شامل دو رویکرد بود. یکی از این دو رویکرد رفتارگرایی^۱ نام داشت که کل روان‌شناسی را بر حسب قوانین یادگیری نظیر پاداش و تنبیه توضیح می‌داد. رفتارگرایان با اصطلاحاتی مانند ذهن، افکار، هیجان‌ها یا دیگر فرآیندهای درونی مخالف بودند و از آزمایش و روش علمی طرفداری می‌کردند. رویکرد دیگر روان تحلیل‌گری فرویدی^۲ بود که به جای انجام مطالعات نظام‌دار رفتار، بر تفسیرهای حاصل از تجربیات فردی (حاصل از روان‌شناسی بالینی) تکیه می‌کرد. روان‌شناسی اجتماعی با هیچ یک از این دو رویکرد کاملاً موافق نبود. روان‌شناسی اجتماعی از این جهت با رویکرد رفتارگرا هم جهت بود که رفتارگرایی از آزمایش‌ها و روش علمی طرفداری می‌کرد و از این جهت با رویکرد فرویدی موافق بود که این رویکرد به بررسی حالات و فرآیندهای درونی می‌پرداخت. روان‌شناسی اجتماعی در صدد بود تا در مسیر بینابینی این دو رویکرد حرکت کند. احتمالاً (در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰)، این علم مسیر خود را با استفاده از رویکردهای علمی برای اندازه‌گیری رفتار و سعی در مطالعه علمی افکار، احساسات و حالات درونی دیگر پیدا کرد.

در سال‌های اخیر چه اتفاقاتی افتاده است؟ مورخان معمولاً در نگارش رویدادهای سال‌های اخیر سهل‌انگاری کرده‌اند، زیرا موضوعات اصلی از فاصله دور راحت‌تر دیده می‌شوند. با این حال، می‌توانیم اظهارات زیادی در مورد تاریخچه اخیر روان‌شناسی اجتماعی داشته باشیم. مطالعه فرآیندهای شناختی (ذهنی) ساده نظیر نظریه اسناد در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ دریچه‌ای را به سوی مطالعه وسیع و کارشناسانه شناخت اجتماعی گشود (افراد درباره

۱-behaviorism

۲-Freudian psychoanalysis

دیگران و به طور کلی دنیای اجتماعی چگونه فکر می‌کنند). این حوزه مورد علاقه تا به امروز ادامه پیدا کرده است.

پیشرفت عظیم و رو به رشد دهه ۱۹۹۰، حاصل نفوذ فزاینده زیست‌شناسی می‌باشد. نفوذ زیست‌شناسی با روان‌شناسی تکاملی آغاز شد که در صدد بود ایده‌های بنیادی تکامل را در فهم رفتار اجتماعی انسان به کارگیرد. این نفوذ زمانی شتاب بیشتری پیدا کرد که برخی روان‌شناسان اجتماعی به مطالعه مغز پرداختند تا بدانند کارکردهای آن چه ارتباطی با رویدادهای اجتماعی دارد.

مطالعه خویشتن، دیگر موضوع اصلی روان‌شناسی اجتماعی از دهه ۱۹۷۰ به بعد بوده است. در دهه‌های اخیر، روان‌شناسان اجتماعی بسیاری از جنبه‌های گوناگون خویشتن از جمله عزت نفس، خودتنظیمی (کنترل خویشتن هم‌نامیده می‌شود)، طرواره‌های خویشتن و ابراز وجود را مطرح کرده‌اند.

این رشته علمی، هنوز در حال تغییر و تحول است. در دهه ۱۹۸۰، تعارض میان به اصطلاح دنیای آزاد و نظام‌های مطلقه کمونیستی، تعارض غالب در دنیا و کانون اصلی مطالعات تعارض بود. هنگامی که امپراطوری اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۸۹ به طور ناگهانی برچیده شد، مطالعه تعارض میان گروه‌ها بر روی تعارض نژادی و قومی تمرکز مجدد نمود که در ایالات متحده با افزایش شدید علاقه به پیش داوری و کلیشه‌سازی همزمان بود.

برخی تاریخ‌های مهم در روان‌شناسی اجتماعی

در اینجا به اختصار به برخی از تاریخ‌های مهم در روان‌شناسی اجتماعی اشاره می‌کنیم.

- "گوستاو لوبون" در سال ۱۸۹۵، کتاب روان‌شناسی توده‌ها را به چاپ می‌رساند؛
- "نورمن تریپلت" در سال ۱۸۹۸، اولین مقاله تجربی روان‌شناسی اجتماعی را به چاپ می‌رساند؛
- "گوستاو راتزن هوفر" در سال ۱۸۹۸، بخشی از کتاب جامعه‌شناسی خود را به روان‌شناسی اجتماعی اختصاص می‌دهد؛

- "ادوارد راس و ویلیام مک دوگال" در سال ۱۹۰۸، به‌طور همزمان دو کتاب به نام روان‌شناسی اجتماعی منتشر می‌کنند؛
- "وونت" در سال ۱۹۱۲، کتاب روان‌شناسی فرهنگی را در ۱۰ جلد در آلمان به چاپ می‌رساند؛
- "گوردون آلپورت" در سال ۱۹۲۰، نظریه پیش‌داوری و رفتار قالبی را ارائه می‌دهد؛
- "لوئیز ترستون" در سال ۱۹۲۹، نگرش‌ها را اندازه‌گیری می‌کند؛
- "مظفر شریف" در سال ۱۹۳۶، خطای ادراکی را مطالعه می‌کند.
- "دالرد و میلر" در سال ۱۹۳۹، نظریه ناکامی - پرخاشگری و مفاهیم تقلید را توسعه می‌دهند.
- "کورت لوین"، پدر روان‌شناسی اجتماعی جدید، در سال ۱۹۴۵ به تأسیس مراکز تحقیقاتی همت می‌گمارد و نظریه میدانی و پویایی گروه را ارائه می‌دهد.
- "کارل هاولند، لومون و شیفلد" در سال ۱۹۴۹، بر روی نگرش‌ها کار می‌کنند.
- "اش" در سال ۱۹۵۱، بررسی آزمایشی هم‌رنگی را مطالعه می‌کند.
- "لئون فستینگر" در سال ۱۹۵۷، نظریه ناهماهنگی شناختی را ارائه می‌دهد.
- "سرگی موسکوویسی" در سال ۱۹۶۱، نظریه بازنمایی‌های اجتماعی را ارائه می‌دهد.
- "استانلی میلگرام" در سال ۱۹۶۳، مطالعه آزمایشی بر روی اطاعت از مراجع قدرت را انجام می‌دهد.
- "جونز و دیویس" در سال ۱۹۶۵، نظریه استباط متناظر را ارائه می‌کنند.
- "تی ورسکی و کاهنمن" در سال ۱۹۷۰، نظریه احتمالات و قوانین سرانگشتی را در قضاوت اجتماعی مطرح می‌کنند.
- "زیمباردو" در سال ۱۹۷۳، بر روی نقش‌های اجتماعی و تأثیر آن بر رفتار مطالعه می‌کند.

- "راس" در سال ۱۹۷۷، نظریه خطای بنیادین اسناد را مطرح می‌کند.
- "ملوین لرنر" در سال ۱۹۸۰، نظریه باور به جهان عادل را ارائه می‌کند.
- "آجزن و فیش باین" در سال ۱۹۸۵، نظریه رفتار معقولانه را ارائه می‌نمایند.
- "باس و اشمیت" در سال ۱۹۹۰، مکانیسم‌های روانی تکامل یافته را ارائه می‌کنند.

جایگاه روان‌شناسی اجتماعی در جهان

روان‌شناسی اجتماعی با دیگر علوم اجتماعی و شاخه‌های روان‌شناسی در ارتباط است اما به جهاتی از آن‌ها متمایز است. در این بخش، جایگاه روان‌شناسی اجتماعی در علوم اجتماعی و جایگاه آن در روان‌شناسی مورد بررسی قرار می‌گیرد (بامیستر و بوشمن، ۲۰۰۸).

جایگاه روان‌شناسی اجتماعی در علوم اجتماعی

متخصصان اجتماعی به مطالعه افراد و جوامع می‌پردازند. آن‌ها علاقه مند به چگونگی ارتباط افراد با یکدیگر هستند. علوم اجتماعی مختلف بر جنبه‌های گوناگون زندگی اجتماعی تمرکز می‌کنند.

انسان‌شناسی^۱. انسان‌شناسی علم مطالعه فرهنگ انسانی است. فرهنگ انسانی شامل تقسیم ارزش‌ها، باورها و رسوم گروهی از افراد است. این ارزش‌ها، باورها و رسوم از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شوند. انسان‌ها حیوانات اجتماعی و فرهنگی هستند. روان‌شناسان اجتماعی نمی‌توانند رفتار انسان را به طور کامل بفهمند، مگر اینکه به بافت فرهنگی رفتار پی ببرند.

اقتصاد^۲. اقتصاد علم تولید، توزیع و فروش کالا و خدمات است. روان‌شناسان اجتماعی به این موضوعات علاقه زیادی دارند. در واقع، برخی

۱-anthropology
۲-economics

نظریه‌های روان‌شناختی - اجتماعی مبتنی بر قوانین اقتصادی هستند. به عنوان مثال، نظریه تبادل اجتماعی، تعهد به ارتباطات را با در نظر گرفتن عواملی نظیر هزینه‌ها، پاداش‌ها، سرمایه‌گذاری‌ها و تعداد گزینه‌های موجود پیش‌بینی می‌کند. اقتصاد توجه ما را به نظام‌های اجتماعی بزرگ (نظیر بازار کار یا نظام پولی) و اینکه چگونه این نظام‌ها رفتار را شکل می‌دهند جلب می‌کند. از طرف دیگر، فهم کامل رفتار انسان نه تنها نیاز به فهم چیزی که در خیال فرد می‌گذرد و در محیط بی‌واسطه او اتفاق می‌افتد دارد، بلکه نیاز به فهم چگونگی تناسب رفتار شخص با نظام اجتماعی بزرگ‌تر نیز دارد.

تاریخ^۱. تاریخ علم مطالعات رویدادهای گذشته است. انسان‌ها برای پیشرفت بایستی رویدادهای گذشته را مطالعه کرده و از آن عبرت بگیرند. اجتماع زمانی پیشرفت می‌کند که اعضا آن اشتباهات گذشتگان را تکرار نکنند. گاهی اوقات، روان‌شناسان اجتماعی به بحث در این باره می‌پردازند که آیا رفتارهای تحت مطالعه آن‌ها به لحاظ تاریخی تغییر کرده‌اند یا خیر. با این حال، تعامل اندکی میان روان‌شناسان اجتماعی و مورخان وجود دارد.

علوم سیاسی^۲. علوم سیاسی علم مطالعه سازمان‌ها و مؤسسات سیاسی، به ویژه حکومت‌هاست. روان‌شناسان اجتماعی به پژوهش درباره رفتار سیاسی می‌پردازند. آن‌ها موضوعات سیاسی از قبیل انتخابات، همانندسازی با گروه، دیدگاه آزادیخواهان در برابر محافظه کار و تبلیغات سیاسی را مطالعه می‌کنند. آن‌ها همچنین به این موضوع که چه چیزی باعث می‌شود برخی افراد نسبت به سایرین رهبران بهتری باشند علاقه‌مندند.

جامعه‌شناسی^۳. جامعه‌شناسی علم مطالعه جوامع انسانی و گروه‌هایی است که این جوامع را تشکیل می‌دهند. اگرچه جامعه‌شناسان و روان‌شناسان اجتماعی به چگونگی رفتار افراد در جوامع و گروه‌ها علاقه‌مندند، اما بر موضوع متفاوتی تمرکز می‌کنند. جامعه‌شناسان بر گروه به عنوان بخش واحد متمرکز می‌شوند، درحالی که روان‌شناسان اجتماعی بر اعضا تشکیل دهنده

۱-history

۲-political science

۳-sociology

یک گروه تمرکز می‌کنند. برخی جامعه‌شناسان خود را روان‌شناس اجتماعی می‌نامند و تبادل نظرات و یافته‌ها بین این دو رشته گاهی اوقات مفید واقع می‌شود، زیرا آن‌ها نسبت به مسائل یکسان دیدگاه‌های متفاوتی دارند.

جایگاه روان‌شناسی اجتماعی در روان‌شناسی

روان‌شناسی، علم مطالعه رفتار انسان است. روان‌شناسی مانند درخت تنومندی است که شاخه‌های زیادی دارد. روان‌شناسی اجتماعی تنها یکی از این شاخه‌هاست که با برخی از شاخه‌های دیگر در هم تنیده شده است (جدول ۱-۱ را نگاه کنید).

روان‌شناسی زیستی^۱. انسان‌ها موجودات زیستی هستند و برخی فرآیندهای بدنی نظیر فعالیت مغز یا هورمون‌ها در تفکر، عمل و احساس آن‌ها دخیل‌اند. روان‌شناسی زیستی یا فیزیولوژیکی^۲ و علم اعصاب^۳ بر فهم فرآیندهایی که در مغز، سیستم عصبی و دیگر قسمت‌های بدن روی می‌دهد تمرکز می‌کنند. تا همین اواخر، این شاخه علمی ارتباط کمی با روان‌شناسی اجتماعی داشته است، اما در طول دهه ۱۹۹۰ ("دهه مغز"^۴)، بسیاری از روان‌شناسان اجتماعی به بررسی جنبه‌های زیستی رفتار اجتماعی پرداختند و این علاقه‌مندی تا قرن ۲۱ ادامه پیدا کرده است. علم اعصاب اجتماعی و روان‌فیزیولوژی اجتماعی رشته‌هایی نوظهور هستند.

روان‌شناسی بالینی^۵. روان‌شناسی بالینی بر رفتار "نابهنجار"^۶ و روان‌شناسی اجتماعی بر رفتار "بهنجار" تمرکز می‌کند. نظریه روان‌شناختی-اجتماعی می‌تواند رفتار به اصطلاح بهنجار را روشن کند. اگر چه موارد نابهنجار و بالینی ممکن است متفاوت به نظر برسند، اما روان‌شناسی اجتماعی و روان‌شناسی بالینی سابقه طولانی در تبادل نظر و ایجاد بینش برای یکدیگر داشته‌اند. روان‌شناسان بالینی به ویژه از نظریه‌های روان‌شناختی-اجتماعی بهره

۱-biological psychology
۳-neuroscience
۵-clinical psychology

۲-physiological
۴-Decade of the Brain
۶-abnormal

خوبی برده‌اند. همان طور که در بخش ابتدایی خاطر نشان کردیم، وجه اشتراک اجتماعی - بالینی اخیراً علاقه و توجه زیادی را به خود جلب کرده است؛ اگر قصد ورود به هر یک از این رشته‌ها را دارید، ممکن است بخواهید به این وجه اشتراک به دقت نگاه کنید.

روان‌شناسی شناختی^۱. روان‌شناسی شناختی علم مطالعه بنیادی فرآیندهای تفکر نظیر این است که حافظه چگونه عمل می‌کند و چه رویدادهایی مورد توجه افراد قرار می‌گیرند. در دهه‌های اخیر، روان‌شناسی اجتماعی از مطالعات شناختی بسیار سود جسته است، به ویژه آن که از روش‌های آن برای اندازه‌گیری فرآیندهای شناختی استفاده کرده است. روان‌شناسی اجتماعی تحت عنوان "شناخت اجتماعی" به مطالعه این مطلب می‌پردازد که افراد درباره زندگی اجتماعی خود نظیر تفکر درباره دیگران یا حل مشکلات موجود در دنیا چگونه فکر می‌کنند. بالعکس، روان‌شناسی شناختی نیز وامدار روان‌شناسی اجتماعی بوده است. به ویژه در زمان قدرت رفتارگرایی در عرصه روان‌شناسی این روان‌شناسی اجتماعی بود که مفاهیم شناختی را حفظ کرد و به مطالعه آن‌ها پرداخت و به ظهور روان‌شناسی شناختی کمک کرد.

روان‌شناسی رشد^۲. روان‌شناسی رشد علم مطالعه چگونگی تغییر افراد در طول زندگی از لقاح^۳ و تولد تا پیری و مرگ است. بیشتر روان‌شناسان رشد به مطالعه کودکان می‌پردازند. روان‌شناسی رشد بسیار وامدار روان‌شناسی اجتماعی است و بر پایه آن بنا شده است؛ مثلاً، مطالعه این که کودکان در چه سنی الگوهای گوناگون رفتار اجتماعی را نشان می‌دهند. تا کنون، روان‌شناسی اجتماعی خیلی وامدار روان‌شناسی رشد نبوده است، گرچه این وضعیت ممکن است تغییر کند. روان‌شناسان اجتماعی علاقه‌مند به موضوعات خودتنظیمی^۴، هیجان^۵، تفاوت‌های فردی^۶، رفتار کمک‌رسانی^۷ و رفتار ضداجتماعی^۸ گاهی

۱-cognitive psychology

۲-conception

۳-emotion

۴-helping behavior

۵-developmental psychology

۶-self-regulation

۷-gender differences

۸-antisocial behavior

اوقات به تحقیقات انجام شده درباره رشد کودک نگاهی می‌اندازند تا ببینند این الگوها چگونه آغاز می‌شوند.

روان‌شناسی شخصیت^۱. روان‌شناسی شخصیت بر تفاوت‌های فردی مهم و فرآیندهای درونی متمرکز می‌شود. به عنوان مثال، برخی افراد درون‌گرا^۱ هستند و از تماس اجتماعی اجتناب می‌ورزند، در حالی که افراد دیگر برون‌گرا بوده و مشتاق برقراری تماس اجتماعی هستند. روان‌شناسی اجتماعی و روان‌شناسی شخصیت ارتباط طولانی و نزدیکی با یکدیگر داشته‌اند (فوندر^۲، ۲۰۰۱). روان‌شناسی شخصیت و روان‌شناسی اجتماعی گاهی اوقات مکمل یکدیگرند (روان‌شناسان شخصیت درون فرد را بررسی کرده، در حالی که روان‌شناسان اجتماعی به بررسی موقعیت بیرونی می‌پردازند) و گاهی اوقات با یکدیگر رقابت می‌کنند (بررسی فرد مهم‌تر است یا بررسی موقعیت؟). در سال‌های اخیر، خط فاصل بین این دو رشته از بین رفته است، زیرا روان‌شناسان اجتماعی به تشخیص اهمیت فرآیندهای درونی و روان‌شناسان شخصیت به تشخیص اهمیت شرایط و موقعیت‌ها پرداخته‌اند.

^۱-personality psychology

^۲-Funder

جدول ۱-۱ توصیف زیرشاخه‌های علم روان‌شناسی

توصیف	زیر شاخه های علم روان شناسی
روان شناسان زیستی بر رویدادهایی که در مغز، سیستم عصبی و دیگر قسمتهای بدن اتفاق می افتد تمرکز می کنند.	روان شناسی زیستی
روان شناسان بالینی بر رفتار "ناهنجار" تمرکز می کنند.	روان شناسی بالینی
روان شناسان شناختی بر فرآیندهای تفکر نظیر این که حافظه چگونه عمل می کند و چه رویدادهایی مورد توجه افراد قرار می گیرند تمرکز می کنند.	روان شناسی شناختی
روان شناسان رشد به مطالعه چگونگی تغییر افراد در طول زندگی از لقاح و تولد تا پیری و مرگ می پردازند.	روان شناسی رشد
روان شناسان شخصیت بر تفاوت‌های مهم بین افراد و فرآیندهای درونی تمرکز می کنند.	روان شناسی شخصیت
روان شناسان اجتماعی بر چگونگی تفکر، عمل و احساس انسان تمرکز می کنند. افکار، اعمال و احساسات، کارکرد مشترک تأثیرات فردی و موقعیتی می باشند.	روان شناسی اجتماعی

برخی نظریه‌های روان‌شناسی اجتماعی

در طول تاریخ شکل‌گیری روان‌شناسی اجتماعی، نظریه‌های مختلفی توسط نظریه پردازان گوناگون مطرح شده است. در این بخش، به توضیح مختصر تعدادی از این نظریه‌های معروف می‌پردازیم (بونک و ون وگت^۱، ۲۰۰۸).

نظریه دلبستگی (attachment theory)

نظریه‌ای است درباره پیوند هیجانی بین کودکان و مراقبان آن‌ها که معتقد است افراد بر اساس پیوندهایی که با مراقبان خود دارند یا سبک دلبستگی ایمن و اجتنابی یا سبک دلبستگی مضطرب - دوسوگرا را رشد می‌دهند. این سبک دلبستگی ظرفیت فرد را برای روابط دوران بزرگسالی و نیز جنبه‌های دیگر زندگی فرد نظیر تعهد نسبت به کار تحت تأثیر قرار می‌دهد.

^۱-Buunk & Van Vugt

نظریه اسناد (attribution theory)

نظریه‌ای است که علل رویدادهایی را که برای خود شخص یا دیگران اتفاق می‌افتد توضیح می‌دهد. اسناد این علل شناخته می‌شوند تا واکنش‌های مؤثر بر عملکرد را تحت تأثیر قرار دهند.

نظریه توازن (balance theory)

نظریه‌ای که معتقد است افراد ذاتاً رابطه هماهنگ و همسان میان شناخت‌هایشان را ترجیح می‌دهند.

نظریه ناهماهنگی شناختی (cognitive dissonance theory)

براساس این نظریه، اگر افراد احساس کنند که شناخت‌هایشان به لحاظ روان‌شناختی با رفتارشان متناقض می‌باشد، تنش‌های روان‌شناختی ناخوشایندی را تجربه خواهند کرد (ناهماهنگی). ناهماهنگی افراد را بر می‌انگیزد تا راهی جهت کاهش آن بیابند.

نظریه‌های فرهنگی (cultural theories)

نظریه‌هایی که معتقدند هنگامی که افراد در بافت‌های فرهنگی خاصی قرار می‌گیرند، روان‌شناسی آن‌ها مطابق با آن بافت‌های فرهنگی شکل می‌گیرد.

نظریه همدلی - نوع دوستی (empathy-altruism hypothesis)

نظریه‌ای که معتقد است همدلی با تمایل نوع دوستانه برای سود رساندن به دیگران همراه است و رفتار نوع دوستانه برخاسته از حس همدلی به علت میل به پاداش بیرونی، هدف اجتناب از گناه و یا دیگر تمایلات خودخواهانه نمی‌باشد.

نظریه انصاف (equity theory)

نظریه‌ای که معتقد است افراد در روابطی خوشحال‌ترند که بده - بستان آن روابط تقریباً برابر باشد.

نظریه وابستگی متقابل (interdependence theory)

نظریه‌ای که تمرکز آن بر این است که افراد چگونه هزینه‌ها و منافع یک رابطه خاص را ارزیابی کرده و چگونه رفتارهایشان تحت تأثیر این ارزیابی‌ها قرار می‌گیرد. این نظریه معتقد است که افراد بیشتر درگیر رابطه‌ای می‌شوند که رضایتمندی‌شان از آن رابطه بالا باشد، جایگزین‌های رابطه فعلی جذاب نباشند و موانع هیجانی و عملی ترک رابطه زیاد باشند.

نظریه هنجار (norm theory)

نظریه‌ای که معتقد است هر تجربه‌ای قالب مرجع خود یا هنجار را به همراه می‌آورد، حال آن که این کار را با هدایت بازبازی حافظه یا با تحمیل شبیه‌سازی ذهنی انجام دهد.

نظریه چشم انداز (perspective theory)

نظریه‌ای که توصیف‌کننده تصمیماتی است که در شرایط شک و دودلی گرفته می‌شوند که تحت این شرایط ارزش یک پیامد و جایگزین‌هایش به شکل مجموع حاصلضرب‌های (n) پیامدهای معین (x) محاسبه می‌شود.

نظریه پیشگانه (prototype theory)

نظریه‌ای که معتقد است بازنمایی ذهنی طبقه بر اساس یک نمونه اولیه یا یک پیشگانه صورت می‌گیرد.

نظریه انتخاب منطقی (rational choice theory)

بر اساس این نظریه، افراد در انتخاب خطوط رفتار نسبت به سودمندی خطوط رفتار جایگزین، هزینه‌های هر جایگزین بر حسب منفعت قبلی و بهترین راه برای به حداکثر رساندن سودمندی محاسبات منطقی انجام می‌دهند.

نظریه تقویت (reinforcement theory)

بر اساس این نظریه، تقویت‌کننده‌ها می‌توانند رفتار را کنترل کنند.

نظریه اثبات خویشتن (self-affirmation theory)

بر اساس این نظریه افراد به عنوان یک موجود انسانی به جستجوی اطلاعاتی درباره خوبی‌هایشان می‌پردازند.

نظریه طبقه‌بندی خویشتن (self-categorization theory)

نظریه‌ای که با تغییرپذیری در طبقه‌بندی خویشتن در سطح، محتوا و معنای طبقات خویشتن و پیشایندها و پیامدهای چنین تغییرپذیری‌هایی ارتباط دارد. یک تغییرپذیری مهم، طبقه‌بندی خویشتن در سطح فردی یا گروهی می‌باشد (هویت اجتماعی).

نظریه تضاد خویشتن (self-discrepancy theory)

نظریه‌ای که معتقد است افراد قویا برانگیخته می‌شوند تا حس هماهنگی میان خود واقعی‌شان (اینکه خود را چگونه می‌بینند)، خود آرمانی‌شان (اینکه می‌خواهند چگونه باشند) و خود ملزم‌کننده‌شان (اینکه چگونه باید باشند) را حفظ کنند.

نظریه ادراک خویشتن (self-perception theory)

نظریه‌ای که معتقد است افراد تا حدودی از حالات درونی خود با استنباط آن‌ها از طریق مشاهده رفتار آشکار خود یا شرایطی که این رفتار در آن رخ داده است آگاهی دارند.

نظریه تأیید خویشتن (self-verification theory)

نظریه‌ای که معتقد است افراد اطلاعاتی را جستجو می‌کنند که هماهنگ با دیدگاه‌های خودشان باشد حتی اگر آن اطلاعات منفی باشند.

فرضیه شباهت (similarity-hypothesis)

این فرضیه معتقد است که افراد جذب کسانی می‌شوند که شبیه خودشان هستند.

نظریه مقایسه اجتماعی (social comparison theory)

نظریه‌ای است درباره مقایسه‌های افراد با دیگران و اثرات آن مقایسه‌ها بر شناخت‌ها، نیت و رفتارها.

نظریه تبادل اجتماعی (social exchange theory)

نظریه‌ای است که فرض می‌کند چگونگی احساس افراد درباره برقراری رابطه با فرد دیگر به ادراکات آنان از توازن میان آنچه در این رابطه داده‌اند و آنچه به دست آورده‌اند بستگی دارد.

نظریه هویت اجتماعی (social identity theory)

یک نظریه عضویت در گروه، فرآیندها و روابط بین گروهی است که معتقد است افراد تمایل دارند به سرعت خود را به عنوان عضوی از یک گروه

طبقه‌بندی کنند که این امر موجب طرفداری کردن از گروه خود در مقابل سایر گروه‌ها می‌شود.

نظریه اثر اجتماعی (social impact theory)

نظریه‌ای که مدعی است کلیه اشکال نفوذ اجتماعی متناسب با کارکرد فزاینده قدرت، فوریت و تعداد افرادی است که منبع نفوذ هستند و بالعکس متناسب با قدرت، فوریت و تعداد افراد تحت تأثیر قرار گرفته می‌باشد.

نظریه یادگیری اجتماعی (social learning theory)

نظریه‌ای که نشان می‌دهد افراد می‌توانند با مشاهده رفتار دیگران و پیامدهای آن رفتارها یاد بگیرند.

نظریه نقش اجتماعی (social role theory)

بر اساس این نظریه، زنان و مردان در موقعیت‌های اجتماعی به علت انتظاراتی که اجتماع از آنان دارد، نقش‌های متفاوتی را بر عهده می‌گیرند و متفاوت رفتار می‌کنند.

نظریه حالات موقعیت - انتظار (status expectation states theory)

نظریه‌ای که معتقد است افراد درباره یکدیگر بر اساس ویژگی‌های موقعیتی (مثلاً، سن، توانایی، جنسیت، نژاد) قضاوت می‌کنند.

نظریه سودمندی مورد انتظار ذهنی (subjective expected utility theory)

نظریه‌ای که معتقد است افراد در موقعیت‌های انتخاب، گزینه‌ای را ترجیح می‌دهند که بالاترین سودمندی مورد انتظار ذهنی را دارا باشد.

نظریه رفتار برنامه ریزی شده (theory of planned behaviour)

این نظریه بسط نظریه عملکرد منطقی است. این نظریه مفهوم "کنترل رفتاری ادراک شده" را اضافه می‌کند، بنابراین پیش‌بینی کنش‌هایی را که تحت کنترل ارادی ناقص هستند امکان‌پذیر می‌سازد.

نظریه عمل معقولانه (theory of reasoned action)

هدف این نظریه پیش‌بینی کنش ارادی است و فرض آن بر این است که قصد‌ها پیش‌بیننده‌های بی‌واسطه رفتار هستند و این قصد‌ها با نگرش نسبت به رفتار و هنجارهای اجتماعی ادراک شده تعیین می‌گردند.

رویکردهای جدید روان‌شناسی اجتماعی

رویکردهای مطرح در روان‌شناسی اجتماعی عصر حاضر عبارتند از:

- روان‌شناسی اجتماعی کاربردی
- روان‌شناسی اجتماعی نظری
- روان‌شناسی اجتماعی - بالینی
- روان‌شناسی اجتماعی جامعه

عنوان تحقیقات روز روان‌شناسی اجتماعی در دنیا

با یک مطالعه اجمالی در ۵۴ محور "انجمن روان‌شناسی آمریکا" می‌توان دریافت که حدود ۱۰ محور آن با روان‌شناسی اجتماعی ارتباط مستقیم دارد، روان‌شناسی محیط، روان‌شناسی رسانه، روان‌شناسی ارتباط، روان‌شناسی سازمانی و... از جمله این محورها هستند. بر طبق اعلام APA، بعضی از تحقیقاتی که امروزه در حوزه روان‌شناسی اجتماعی در جهان صورت می‌گیرد شامل موضوعات زیر است:

- ❖ خودکشی
- ❖ ازدواج و طلاق
- ❖ عذر خواهی گروهی
- ❖ همدلی و کمک‌رسانی

❖ حل مسئله و تصمیم‌گیری	❖ موسیقی و پرخاشگری
❖ غمگینی و ترس‌های اجتماعی	❖ باورها و رفتار
❖ تأثیر ویژگی‌های زنان در تبلیغات	❖ زن و مرد
❖ تلویزیونی	❖ پیش‌داوری
❖ خشونت در دانش‌آموزان دبیرستانی	❖ مدیریت استرس
❖ هوش هیجانی و تعاملات اجتماعی	❖ تروما
❖ خویش‌ن اجتماع	❖ مسئولیت‌های اجتماعی
❖ باور به جهان عادل	❖ گوش به زنگی اجتماعی
❖ هوش فرهنگی	❖ نفوذ اجتماعی
❖ هویت فرهنگی	❖ قضاوت اجتماعی
❖ کار	❖ تصورات قالبی
❖ خود شیفتگی	

تعداد کتاب‌های چاپ شده با موضوع روان‌شناسی اجتماعی در دنیا

بر اساس اعلام سایت PsychInfo، از تعداد ۷۸۲۰۰ عنوان کتاب چاپ شده در زمینه روان‌شناسی در دنیا تا سال ۲۰۱۰ میلادی، ۲۵۳۸۲ عنوان (تقریباً یک سوم) آن مرتبط با موضوعات روان‌شناسی اجتماعی است که در مقایسه با میزان کتاب‌های چاپ شده در سایر شاخه‌های روان‌شناسی از جمله روان‌شناسی سلامت (۱۴۶۲۴ عنوان)، روان‌شناسی شخصیت (۱۳۶۶۴ عنوان)، روان‌شناسی بالینی (۱۳۲۸۰ عنوان)، روان‌شناسی تربیتی (۱۱۱۴۲ عنوان)، روان‌شناسی مشاوره (۴۸۹۶ عنوان)، روان‌سنجی (۱۸۳۰ عنوان)، روان‌شناسی صنعتی و سازمانی (۱۶۱۰ عنوان) و روان‌شناسی عمومی (۱۱۶۲ عنوان) دارای رقم قابل ملاحظه‌ای است.

فهرست انجمن‌های علمی روان‌شناسی اجتماعی در دنیا

- Canadian Psychological Association: Social and Personality Section (www.cpassp.ca)
- European Association of Social Psychology (www.easp.eu)